

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра Теорії спорту та фізичної культури

Бріскін Ю. А.

АМАТОРСТВО В ОЛІМПІЙСЬКОМУ СПОРТІ

Лекція з навчальної дисципліни
«Олімпійський спорт»

Тема 6. Аматорство в олімпійському спорті

1. Еволюція уявлення про спортсмена-аматора.
2. Проблема аматорства в сучасному олімпійському спорті.
3. «Відкриті» Олімпійські ігри і вирішення проблеми аматорства і професіоналізму в олімпійському спорті.
4. Сучасні погляди на професіоналізацію Олімпійських ігор.

1. Еволюція уявлення про спортсмена-аматора

Проблема аматорства у спорті виникла задовго до відродження Олімпійських ігор (ОІ) і є однією із найскладніших і суперечливих на всіх етапах розвитку олімпійського спорту сучасності.

Поняття «аматор» («любитель») з'явилося в англійському спорті у першій половині ХІХ ст. В енциклопедії «Британіка» зазначено: «Первісне визначення терміну позначає того, хто бере участь в будь-якому виді мистецтва, ремесла, гри, спорту або іншої діяльності виключно для задоволення і розваги». Ось чому того, хто мав перевагу в силі або майстерності, обумовленої професією, не допускали до любительських змагань. На думку істориків спорту, вперше поняття «любитель» і «професіонал» практично застосували на змаганнях з веслування в Оксфорді у 1823 р. У складі однієї з команд був Стефан Девіс – за професією човняр, якому заборонили брати участь у змаганнях.

При визначенні статусу спортсмена-аматора в той час грошові винагороди, які він отримував, не враховували. У 1831 р., наприклад, команди з веслування Оксфорду і Леандера виступали на Хенлеській регаті на парі у 200 фунтів стерлінгів, і при цьому нікому з веслувальників не погрожувала втрата статусу аматора.

В Англії статус спортсмена-аматора визначали не за фактом отримання ним грошей, а за його соціальним становищем.

У середині ХІХ ст. поняття «аматор» змінюється. Ось який запис з'явився у Хартії Любительського спортивного союзу Англії у 1886 р.: «Аматор – це будь-який джентльмен, який ніколи не брав участі у відкритому змаганні ні за грошові винагороди, ні за призи разом з професіоналами і який за своє життя не працював вчителем або інструктором фізичного виховання з метою отримання засобів для існування, а також не був механіком, ремісником або чорноробочим» (Clader E., 1978). Це тлумачення, очевидно, містило елітарно-класовий і дискримінаційний підтекст.

Ці підходи досить довго були актуальними в різних видах спорту як в Англії, так і в інших країнах. Їх також підтримували міжнародні спортивні федерації, утворені наприкінці ХІХ ст. Звісно, що цими організаціями керували представники вищих верств суспільства.

Вже на першому Олімпійському конгресі у Парижі, на якому ухвалили рішення про утворення МОК і проведення ОІ, обговорювали питання про аматорський і професійний спорт.

Текст правил аматорства з'явився у бюлетені МОК №1 від 1894 р. Він містив сім пунктів, головний з яких був таким: «Аматором в спорті вважають будь-яку людину, яка ніколи не брала участі в змаганнях, відкритих для всіх охочих або змагалась за грошову винагороду чи за гроші з будь-якого іншого джерела, або у змаганнях з професіоналами, і яка ніколи в житті не була викладачем або інструктором фізичного виховання за оплату». Тоді було встановлено, що учасник Ігор не може бути аматором в одному виді спорту і професіоналом в іншому.

У 1911 р. англієць Р. де Корсі Лаффен запропонував для розгляду сесії МОК у Будапешті нове визначення поняття «аматор»: «Будь-яка людина може змагатися на ОІ як аматор, якщо вона ніколи:

- не брала участі у змаганнях на грошову винагороду або будь-якому парі;
- не отримувала винагороду грошима або у формі будь-якої грошової допомоги за участь у змаганнях (за відшкодування витрат у зв'язку з участю у змаганнях спортсмен не втрачав статусу аматора);
- не отримувала жодної премії за витрачений на змаганнях час;
- не продавала або не закладала свій приз, який здобула на змаганнях».

Професійним тренерам та інструкторам також було заборонено брати участь у змаганнях. Цей текст правил було затверджено, і він діяв до сесії МОК 1920 р. у Антверпені.

На конгресі МОК 1925 р. в Празі обговорювали питання, чи варто аматорам надати дозвіл отримувати компенсації заробітної плати за час їх участі у змаганнях. Вперше з'явився термін оплати спортсменам «за витрачений час». Цей час дорівнював двом тижням, які надавали спортсмену для участі у змаганнях за кордоном протягом року. Було ухвалено рішення, що учасник ОІ повинен підписати декларацію честі зі словами: «Я, той хто поставив підпис нижче, клянусь своєю честю, що є аматором, відповідно до олімпійських правил аматорства».

У період з 20-х та до початку 40-х рр. ХХ ст. існували суперечності між СРСР (зокрема його партійно-державним керівництвом і відповідними структурами радянського спорту) та МОК. З одного боку, СРСР тоді не був представлений в міжнародних спортивних федераціях і негативно ставився до МОК та «буржуазних» (з погляду радянської ідеології пропаганди) Олімпійських ігор. З іншого, МОК і міжнародні спортивні федерації робили все для того, щоб ігнорувати як СРСР і його спорт, так і міжнародний робочий рух і його спортивні структури. Цю ситуацію П'єр де Кубертен вважав ненормальною і неодноразово зазначав, що не можна позбавляти величезну кількість спортсменів участі в Олімпійських іграх – своєрідних всесвітніх молодіжних фестивалів, святах «весни людства» – через те, що їх майнове і соціальне становище, сфера діяльності не відповідають уявленням англо-саксонської класової системи та її безглуздій ідеї аматорства.

Почесний президент МОК П'єр де Кубертен заперечував неприйняття соціально-політичного устрою країн членами МОК, що позбавляло спортсменів

цієї країни права на участь в Олімпійських іграх. Проте ці погляди Кубертена мало впливали на позицію МОК, члени якого підтримували щодо цього питання тодішнього президента МОК Анрі де Байе-Латура, який зазначав, що більшовики поставили себе поза суспільством і доки він керує МОК, радянський прапор не замайоріє на олімпійському стадіоні.

Підсумки Другої світової війни та низка інших подій змусили МОК і міжнародні спортивні федерації змінити ставлення до СРСР. Цьому сприяла також нова політика керівництва СРСР, яка замість багаторічної ізоляції передбачала вступ до різних міжнародних (в тому числі спортивні) організацій, зокрема для поширення власних поглядів та ідеології. Проте багато керівників міжнародних спортивних федерацій і членів МОК все ще негативно ставились до включення спортсменів СРСР до системи міжнародного спорту, всіляко гальмували процес визнання спортивних федерацій СРСР і допуск радянських спортсменів до найбільших міжнародних змагань.

У 1947 р. в Стокгольмі на сесії МОК заслухали доповідь Комісії з вивчення проблеми аматорства, яку тоді очолював віце-президент МОК Ейвері Брендедж. Було прийнято пропозицію визначення спортсмена-аматора як людини, яка пов'язана із спортом, але ніколи не отримувала від нього будь-якої матеріальної користі. Це формулювання визначало тоді статус спортсмена-аматора.

Ейвері Брендедж, обіймаючи посаду президента МОК (1952-1972 рр.), продовжував активно пропагувати принцип «абсолютного» аматорства. Його сприймали як найбільш безкомпромісного захисника кодексу любителя. Брендедж зробив так, щоб у роботі МОК були виключені всі розмови про професіоналізацію аматорського спорту, не кажучи вже про допуск професіоналів до ОІ. Але щодо цього запитання у багатьох діячів МОК не було спільної думки.

Протягом тривалого часу головним принципом аматорства була відсутність матеріальної користі від занять спортом. Саме ця ідея була основою статуту спортсмена-аматора на 58-й сесії МОК у Москві: «Аматором є той, хто бере участь і завжди брав участь в спорті як побічному занятті без отримання будь-якої матеріальної користі». Цей параграф Олімпійської хартії назвали Правило 26.

У 60-ті рр. ХХ ст. це правило викликало бурхливі дискусії (і не лише на сесіях МОК). Тодішній президент МОК Ейвері Брендедж виступав як безкомпромісний захисник Кодексу любителя, відстоюючи принцип абсолютного аматорства і вважаючи професійний спорт розвагою.

Проте реалії світового спорту наполегливо вимагали корекції Правила 26, оскільки вже в 70-х рр. ХХ ст. навіть прихильники «чистого аматорства» усвідомили, що спорт вищих досягнень перетворився на діяльність, під час якої спортсменам потрібно напружено працювати, постійно витримувати високі фізичні і психологічні навантаження. А це вимагає не лише моральної, але і матеріальної (у тому числі фінансової) зацікавленості.

У 1971 р. Е. Брендедж доручив трьом віце-президентам МОК – Ж. де Бомону (Франція), Г. ван Карнебеку (Голандія) і М. Кілланіну (Ірландія)

обговорити проблеми олімпійського руху з деякими керівниками міжнародних федерацій. Віце-президенти запропонували свій проект правила допуску до ОІ, вилучили з нього обмеження кількості днів перебування на навчально-тренувальних зборах і змаганнях.

У квітні 1971 р. МОК ухвалив нове трактування Правила 26: «Щоб отримати допуск до ОІ, учасник повинен дотримуватися традицій олімпійського духу і етики, постійно брати участь у спорті під час дозвілля без отримання будь-якої винагороди за участь. Його засоби існування не повинні бути отримані або залежати від занять спортом. Він повинен мати основну професію, щоб забезпечити своє теперішнє і майбутнє існування. Він не повинен бути як нині, так і в минулому професіоналом, напів-професіоналом, або так званим «нелюбителем» у будь-якому виді спорту. Він не повинен бути тренером. Викладачів фізичного виховання, які займаються з початківцями, допускають до участі в ОІ».

Спортсмену дозволяли отримувати допомогу від НОК або національної спортивної федерації за певний період (від 30 до 60 днів на рік), перебувати на зборах і змаганнях. Ця допомога включала оплату за проживання, харчування, проїзд, спортивне обладнання та інвентар, тренера, медичну допомогу, а також непередбачені витрати.

У 1936 р. за рік до своєї смерті, Кубертен написав: «Прочитайте як слід текст олімпійської клятви. Ви не знайдете там жодного слова про те, що від спортсменів, які вступили на олімпійський стадіон, вимагають абсолютного аматорства, на неможливість якого я вказав першим. У клятві є лише одне зобов'язання – чесно змагатися. Мене цікавить спортивний дух, а не смішна англійська концепція, яка дозволяє займатися спортом, не відступаючи від догми, тільки мільйонерам».

2. Проблема аматорства в сучасному олімпійському спорті

На початку 70-х рр. статус спортсмена-аматора часто критикували. Новий президент МОК Майкл Моріс Кілланін, якого обрали на цю посаду у 1972 р., розумів необхідність цих змін.

На 100-й сесії МОК у 1971 р. член МОК М. Ерцог (Франція) зазначив: «Про те, що таке аматор і професіонал у спорті, можна казати багато. Факти свідчать, що різниця між ними є меншою, ніж зазвичай вважають. Багато професіоналів не менш віддані спорту, ніж справжні аматори. З другого боку, є любителі, які стають жертвами власної жадоби до грошей і популярності. Перші служать спорту чесно, другі використовують його для власної вигоди».

Президент Міжнародної федерації боротьби М. Ерцеган (Югославія) на сторінках журналу МОК «Олімпік рев'ю» запропонував долучити спортсменів-аматорів вищого класу до особливої категорії. На його думку, спортсменам необхідно надавати статус виробників суспільно значущих цінностей і в межах цього статусу їм потрібно забезпечити можливість повної реалізації.

Обговорювали також пропозицію про утворення спеціальних стипендій для спортсменів високого класу, які б гарантували їм стабільне фінансове становище під час занять спортом.

У ці роки найактивніші прихильники «чистого» аматорства почали розуміти, що олімпійський спорт перетворився на сферу діяльності, яка вимагає від спортсменів великих фізичних і моральних витрат, важкої багаторічної праці. Це добре розуміли в країнах колишнього соцтабору, спортсмени яких демонстрували високі результати завдяки збалансованій системі спортивної підготовки.

Таким чином, при визначенні статусу аматора у спорті, передусім, почали враховувати показники морально-етичного, гуманістичного і виховного характеру.

Деякі державні діячі мали власний погляд на проблему аматорства у спорті. Президент Фінляндії У. Кекконен підтримував ідею зміни статусу спортсмена-аматора. Президент Франції Валері Жіскар д'Естен зазначив: «Я виступаю за те, щоб було започатковано статус спортсмена високого класу. Все населення країни повинно допомагати йому в опануванні професії і соціальному пересуванні».

На X Олімпійському конгресі у Варні у 1973 р. обговорили концепцію аматорства. Конгрес рекомендував МОК наблизити Правило 26 до вимог того часу. На 75-ій сесії у Відні у 1974 р. МОК запровадив значні зміни до Правила 26, яке замість «Положенням про аматорство» назвали «Положенням про допуск». Згідно нової редакції цих правил Олімпійської хартії, спортсменам дозволили отримувати відшкодування заробітної плати за час підготовки до змагань та участі в них, а також допомогу для оплати харчування і проживання, транспортних витрат, спортінвентарю і спортивної форми, страхування, вартості лікування, фізіотерапії й оплати тренерів. Спортсменам-студентам дозволили отримувати спортивні й академічні стипендії.

Нова концепція аматорства забезпечила однакові умови для підготовки й участі у змаганнях представників різних класів і систем, ліквідувала обман, пов'язаний з нелегальним отриманням грошей спортсменами.

Сесія МОК 1974 р. ліквідувала претензії, які західні засоби масової інформації висували спортсменам за те, що вони перебували на утриманні держави, отримували спортивні стипендії у коледжах та університетах або зарплату у фірмах і корпораціях.

На XI Олімпійському конгресі у 1981 в Баден-Бадені в головній доповіді з проблеми допуску голова комісії і член МОК В. Дауме зробив заяву: «Спортсмени, які тренуються по 1600 год на рік, не можуть одночасно працювати за професією або інтенсивно готуватися до майбутньої професійної роботи. Тому ми не повинні допустити, щоб вони мали соціальні збитки. Це потрібно врахувати при повному розумінні Правила 26».

На конгресі в обговоренні проблеми аматорства вперше взяли участь безпосередньо спортсмени. Олімпійський чемпіон 1980 р. легкоатлет С. Коу з Великобританії підтримав лібералізацію Правила 26.

Загалом Конгрес підтвердив те, що концепція аматорства відповідала принципам Олімпізму. Головним було те, що міжнародні спортивні федерації отримали право самі визначати допуск спортсменів на ОІ.

Отже, після конгресу у Баден-Бадені було здійснено перші кроки щодо допуску професіоналів до ОІ. МОК дав зрозуміти, що нова концепція аматорства не є догмою. Х. А. Самаранч пояснив, що в деяких видах спорту ці правила можна буде розглядати ширше.

Першою цим шляхом пішла Міжнародна федерація легкої атлетики (ІААФ). У вересні 1982 р. вона ухвалила положення про утворення фондів для спортсменів при національних федераціях легкої атлетики. Легкоатлети мали змогу отримувати будь-які винагороди (за рекламу, за участь у змаганнях).

Ці фонди з'явилися у спортивній і художній гімнастиці, у водних видах та лижному спорті.

МОК і ФІФА (Міжнародна федерація футболу) ухвалили рішення про допуск професіональних футболістів на олімпійський турнір, але з обмеженнями.

Аналогічно діяла Міжнародна федерація хокею (ІІХГ). В її правилах з'явився запис про те, що професіоналом вважають лише хокеїста, який має контракт з НХЛ.

Ідею допуску професіоналів на Ігри найбільш активно підтримав президент МОК Х. А. Самаранч. У листопаді 1980 р. він зазначив: «Ми повинні знайти рішення, яке максимально обмежить наявну дискримінацію у цій сфері. Передусім, слід зазначити, що слова «аматор» вже немає в Олімпійській хартії. Це означає, що ми повинні сформулювати і уточнити поняття «професіонал». Дехто вважає, що ми ризикуємо опинитися на прямому шляху до «відкритих» Ігор. Однак це не відповідає реальності. Ми бажаємо, щоб Ігри були відкритими. Але слід провести кордон між учасниками Ігор і справжніми професіоналами, тими, хто укладає контракти з комерційними організаціями».

3. «Відкриті» Олімпійські ігри і вирішення проблеми аматорства і професіоналізму в олімпійському спорті

У лютому 1985 р. на сесії у Калгарі виконком МОК раптово для багатьох зробив заяву про допуск професійних спортсменів віком до 23 років до Олімпійських ігор 1988 р. у змаганнях з футболу, тенісу і хокею. Цьому сприяла підтримка президента МОК Хуана Антоніо Самаранча.

На спільному засіданні МОК з представниками міжнародних спортивних федерацій і національних олімпійських комітетів у 1985 р. обговорювали «Кодекс атлета», який пропонували запровадити замість Правила 26. Відповідно до цього документу, до участі в Олімпійських іграх могли допустити будь-якого спортсмена, який дотримувався правил Олімпійської хартії і Кодексу атлета. Це означало фактичне зникнення межі між спортсменами-аматорами і професіоналами. Водночас професійні спортсмени здобули право на участь в Олімпійських іграх.

Окрім цього, шанси спортсменів з різних країн (соціалістичних, капіталістичних тощо) на Іграх стали рівними, оскільки брати участь в них могли б усі найсильніші (без поділу на аматорів і професіоналів). Відповідно, конкуренція та видовищність на олімпійських змаганнях зросли б.

Ці зміни ліквідували всі обмеження щодо фінансування олімпійської підготовки спортсменів, а основні вимоги для їх допуску на Ігри було зведено до вшанування Fair Play («чесної гри»), відмови від насильства і дотримання Медичного кодексу МОК. Водночас було збережено заборону для учасників Олімпійських ігор на використання власного прізвища, зображення або спортивного результату з комерційною метою.

В. Дауме на засіданні Генеральної асамблеї МСФ у Монако, формулюючи нову позицію, зазначив, що правила допуску є нежиттєздатними, що на підставі ретельного вивчення фактів комісія дійшла висновку про те, що допуск на Ігри, як і на чемпіонати світу повинні санкціонувати федерації.

Представники багатьох МСФ, МСО і НОК різних країн виступили проти Кодексу і «відкритих» ОІ. 15 квітня 1986 р. у Сеулі відбулося засідання Генеральної Асамблеї національних олімпійських комітетів, у роботі якої взяли участь 152 представники НОК з 161. З 24 доповідей 22 представники НОК різних країн були проти ревізії Олімпійської хартії, яку запропонував МОК. Аргументи проти Кодексу і допуску професіоналів на Ігри були такими:

- ідеали і цінності Олімпізму буде зруйновано;
- ОІ перетворяться на комерційне шоу;
- більшість країн-учасниць не зможуть забезпечити зробити умови для підготовки, які мають професійні атлети;
- фізичні навантаження зростуть, а це негативно вплине на здоров'я спортсменів;
- залежність спортсменів від менеджерів і спонсорів збільшиться;
- багато олімпійських видів спорту, які не мають підтримки з боку бізнесу (плавання, веслування, стрільба кульова і з лука, важка атлетика, всі види боротьби, хокей на траві, бадмінтон, настільний теніс, фехтування, ковзанярський спорт, бобслей і санний спорт), зазнають дискримінації;
- всю систему міжнародного спорту потрібно буде перебудувати.

У жовтні 1986 р. відбулася 91-а сесія МОК у Лозанні. В. Дауме, звітуючи про роботу комісії, нагадав, що у 23 з 28 олімпійських видів спорту проблем з допуском немає. Щодо решти видів спорту комісія, за згодою федерацій, внесла такі пропозиції:

- хокей – у зв'язку з тим, що міжнародна федерація хокею допускає до чемпіонатів світу професіоналів, дати згоду на їх участь в Іграх;
- кінний спорт – дискваліфіковані міжнародною федерацією за професіоналізм спортсмени знову можуть виступати на Іграх.
- футбол – у відбіркових змаганнях і фінальному олімпійському турнірі можуть брати участь всі гравці, окрім футболістів Європи і Південної Америки, які взяли участь у чемпіонаті світу 1986 р. і змаганнях, які йому передували. До

участі у турнірі Ігор 1992 р. ФІФА допустила всіх гравців, однак їх вік не перевищував 23 роки;

- легка атлетика – в олімпійських змаганнях мають право брати участь всі спортсмени, яких допустили до чемпіонату світу;
- теніс – найкращі тенісисти-професіонали повинні мати право на участь в Іграх за умови, що заяви на їх участь надсилатимуть НОК.

Як визнав В. Дауме, з допуском професіоналів на Ігри від концепції аматорства на ОІ залишаються лише два моменти: під час Ігор спортсмени не будуть заробляти гроші; на одязі, а також на спортивних спорудах не буде представлена реклама. Отже, після 92-ї та 93-ї сесій МОК встав на шлях відкритої професіоналізації ОІ.

Як сказав відомий американський журналіст У. Джонсон: "Великий "стрибок" у реальність почався і ОІ вже ніколи не будуть як попередні".

Наступні роки показали, що олімпійський спорт дуже швидко адаптувався до допуску професіоналів на ОІ.

На 96-ій сесії МОК у 1990 р. в Токіо було ухвалено нову редакцію Олімпійської хартії, робота над якою тривала близько восьми років. Президент МОК Хуан Антоніо Самаранч зазначив, що нова редакція Хартії не змінює принципи Олімпізму, але акцентує на концепції чесної гри, незалежності організацій і єдності олімпійського руху.

Завдяки змінам в Олімпійській хартії у 90-ті рр. ХХ ст. на ОІ дістали змогу виступати усі найсильніші спортсмени у баскетболі, хокеї (з шайбою), велоспорті тощо.

Близько п'ятдесяти змін в Олімпійську хартію внесли також на 110-ій сесії МОК в грудні 1999 р. в Лозанні. Вони стосувалися структури і складу МОК, його ролі та організації діяльності.

Надалі певні положення Олімпійської хартії змінювали впродовж наступних сесій МОК, у тому числі і після 2001 р., коли президентом МОК став Жак Рогге і сьогодні, коли на цьому посту перебуває Томас Бах.

4. Сучасні погляди на професіоналізацію Олімпійських ігор

Нині Олімпійській хартії не суперечить навіть те, що напередодні кожних Ігор Олімпіад і зимових Олімпійських ігор в різних державах абсолютно відкрито і офіційно оголошують суми грошових винагород (премій), які отримають спортсмени цієї країни у разі завоювання золотих, срібних і бронзових олімпійських медалей.

Сьогодні необхідно сконцентрувати увагу на підвищенні видовищності змагань – в інтересах глядачів, вдосконаленні правил змагань і умов їх проведення – в інтересах спортсменів, підвищенні об'єктивності суддівства – в інтересах усіх.

Необхідно розглядати питання соціальних гарантій спортсменів щодо освіти, охорони здоров'я, працевлаштування, пенсійного забезпечення.

У чинній редакції Олімпійської хартії не вказано жодних обмежень щодо участі професійних спортсменів в ОІ. Для того, щоб брати участь в Олімпійських іграх, атлет, офіційна особа команди або інший персонал команди повинні поважати і виконувати правила Олімпійської хартії та Всесвітнього антидопінгового кодексу, включаючи умови участі, встановлені МОК, а також правила відповідної міжнародної спортивної федерації, ухвалені МОК. Окрім цього, атлета, офіційну особу команди або інший персонал команди повинні заявити відповідні НОК.

Рекомендована література

Основна:

1. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях. Друге видання. – К.: Олімпійська література, 2011. – 400 с. – ISBN 978-966-8708-14-5.
2. Булатова М.М. Олімпійський рух історія і сучасність : у 2 кн./М.М.Булатова, С.Н.Бубка, В.М.Платонов. – К., 2021.
3. Булатова М.М. Олімпійська спадщина України. Художній альбом. Кн. 1. – К. : Олімпійська література, 2016. – 128 с.
4. Булатова М.М. Олімпійська спадщина України. Художній альбом. Кн. 2. – К. : Олімпійська література, 2017. – 144 с.
5. Енциклопедія Олімпійського спорту України / за ред. В. М. Платонова. – Київ : Олімпійська література, 2005. – 464с. – ISBN 966-7133-71-0.
6. Лекції з дисципліни «Олімпійський спорт» (теми 1-10). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/3uTT0sz>
7. Олімпійська хартія (чинна з 17 липня 2020 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>.
8. Олімпійський рух в Україні : історія і сучасність / С.Н.Бубка, М.М.Булатова, В.М. Єрмолова, О.М.Вацеба та ін.; за заг.ред. С.Н.Бубки і М.М.Булатової. – Київ, 2021. – 304 с.
9. The Olympic Charter. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://olympics.com/ioc/olympic-charter>

Допоміжна:

1. Бріскін Ю. Проблеми реалізації олімпійської освіти в умовах загальноосвітніх навчальних закладів / Юрій Бріскін, Мар'ян Пітин // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінницьк. держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 12, т. 1. – С. 13–17.
2. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях / М. М. Булатова. – Київ : Олімпійська література, 2009. – 400 с. – ISBN 978-966-8708-14-5.
3. Нерода Н. В. Другий етап розвитку сучасного олімпійського руху за авторською комплексно-фактологічною періодизацією / Нерода Н. В., Бріскін

Ю. А. // Український журнал медицини, біології та спорту. – 2022. – № 7(2). – С. 296–302. <https://doi.org/10.26693/jmbs07.02.296>

4. Neroda N. Stages Of Development Of The Modern Olympic Movement In Accordance With The Author's Complex-Factual Periodization // Stan, Perspektywy I Rozwój Ratownictwa, Kultury Fizycznej I Sportu W XXI Wieku. – 2022, Bydgoszcz. – p. 199–213. – ISBN 978-83-65507-69-3.

5. The First Stage of Development of the Modern Olympic Movement According to the Author's Complex-factual Periodization / Yevhen Prystupa, Yuriy Briskin, Neonila Neroda, Alina Perederiy, Iryna Svistelnyk // The 7th International Conference of the Universitaria Consortium in Physical Education, Sport and Physiotherapy. – Iasi, Romania, 2021. – pp. 427-433.

Інформаційні ресурси інтернет:

1. Мультимедійне забезпечення лекцій, демонстрація відеороликів з Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор.

2. Національний олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.noc-ukr.org/>

3. Міжнародний олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>

4. Олімпійська арена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olimparena.com.ua/>